

Karol Mazurek*

PKB – (nie)miarodajny wskaźnik gospodarki

Czym jest PKB?

Czym jest produkt krajowy brutto i dlaczego jest ważny dla polityków? W jaki sposób wpływa na postrzeganie danego państwa na arenie międzynarodowej? Niniejszy artykuł pokrótce przedstawia historię, strukturę i specyfikę wskaźnika, który niemal codziennie bywa analizowany przez ekonomistów oraz polityków i odgrywa niebagatelną rolę w klasyfikowaniu danego państwa i przyjmowaniu go na interkontynentalnym forum.

Warto na wstępie podkreślić, iż wskaźnik PKB jest nieocenionym i obligatoryjnym wskaźnikiem, który przedstawia kondycję danego kraju oraz jego obecną sytuację gospodarczą. Choć istnieją inne kryteria, mające zmierzyć stan państwa i poziom jego dobrobytu, to jednak tytułowy wskaźnik na obecną chwilę jest najważniejszym narzędziem stosowanym przez ekonomistów czy polityków na całym świecie. PKB opiera się na uniwersalnych pomiarach i dlatego, mimo jego pewnej wadliwości, swoją praktycznością sprawia, iż jest bardzo chętnie wykorzystywany niemal każdego dnia.

Zarys historyczny wskaźnika PKB

Historia PKB sięga XVII w., kiedy to brytyjski urzędnik William Petty próbował usystematyzować zasoby Anglii i Walii, aby ocenić ich zdolność do walki z Holendrami. Wielu wybitnych uczonych starało się swoimi sposobami mierzyć wartość gospodarki krajowej – po Pettym warto wyróżnić tutaj Daniela Defoe, który zwracał uwagę na uwzględnienie handlu w pomiarach, czy Adama Smitha, wprowadzającego podział na pracę produkcyjną i nieprodukcyjną. Uważał on, że praca produkcyjna przynosiła zysk gospodarce, bo wytwarzała przedmioty, które miały wartość. Wszelkie usługi, jego zdaniem, generowały koszty i przynosiły

* Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Prawa i Administracji, maziuro07@gmail.com

stratę, ponieważ nie powiększały wartości danego przedmiotu. Poglądy tego wybitnego ekonomisty zdominowały rozważania na temat pomiarów gospodarki aż do końca XIX w.¹

Metody pomiaru PKB

Pierwszy sposób przedstawia metodę wartości wydatkowej, gdzie PKB opiera się na całości sprzedaży wszelkich dóbr w ciągu roku.

Drugi sposób to metoda dochodowa, bazująca na tym, że PKB to suma wszelkich dochodów krajowych.

Trzeci sposób przedstawia metodę produkcyjną, według której PKB to wartość wszystkich wytworzonych dóbr i usług, od której odejmuje się wartość dóbr i usług zużytych do tej produkcji.

Wady i zalety wskaźnika

Odnosząc się do wyżej przedstawionej struktury PKB, można zagłębić się w rozważania na temat tego, czy w obecnych czasach wskaźnik ten jest miarodajny i spełnia swoją rolę.

Podstawowa zaleta PKB to przede wszystkim łatwa dostępność i wiarygodność – wydaje się to szczególnie kluczowe w kontekście rozwoju gospodarki wybranego państwa.

Ponadto jest to bardzo kompleksowy wskaźnik, obejmujący swoim zakresem aktywność ekonomiczną społeczeństwa w skali makro. To bardzo istotny aspekt, wszakże to obywatele danego państwa pracują na poczet kondycji i rozmiaru gospodarki narodowej.

PKB stosuje się na całym świecie, dzięki czemu można porównywać ze sobą kraje z całego globu i tym samym wyciągać wnioski oraz kształtować opinie na temat polityki konkretnego państwa.

Jak już zostało wspomniane na początku tego artykułu, PKB można traktować jako przydatny miernik dla polityków i ekonomistów. To właśnie oni częstokroć wchodzi w skład rządów w wielu państwach świata, a więc powinni zdawać sobie sprawę, w jaki sposób prawidłowo interpretować i posługiwać się wskaźnikiem PKB, ponieważ ich decyzje wpływają na losy obywateli. Mogą posiłkować się tym miernikiem w prowadzeniu polityki danego państwa, mogą także stymulować gospodarkę swoimi reakcjami i działaniami.

Zasadniczą wadą PKB jest to, że nie wliczają się efekty działalności gospodarczej, prowadzonej poza wszelką wiedzę i zasięgiem władz państwowych, tzw.

1 M. Szaleniec, *Pierwszy nowoczesny ekonomista (II)*, „NBP Portal” 1.10.2014, https://www.nbpportal.pl/wiedza/artykuly/historia-mysli-ekonomicznej/historia_ekonomii_8 (dostęp: 15.12.2019), par. 20–22.

„czarna strefa”, oraz problematyka tzw. „szarej strefy”, gdzie jakaś część pracy i dochodów bywa ukrywana przed opodatkowaniem.

Z drugiej strony, idąc za głosem profesor Marii Drozdowicz-Bieć, to, iż nie wlicza się działalności „szarej strefy” do PKB, jest słusznym działaniem, ponieważ zaburzałaby ona pomiar PKB. Badaczka wysuwa także wnioski, że jeśli zdecydowano by wliczać szarą strefę do pomiaru wskaźnika, należałoby wliczać także prace na własny użytek, czyli np. prowadzenie gospodarstwa domowego, prace w ogródku czy w polu, remont domu bądź naprawa sprzętu gospodarstwa domowego².

Wychowywanie dzieci, które staną się w przyszłości siłą napędową danego kraju, także jest poza zasięgiem miernika. W tym kontekście również można uznać to za wadę wskaźnika PKB, ponieważ praca z dziećmi wiąże się z oczywistymi kosztami, ale z drugiej strony bardzo ciężko określić, jak należałoby liczyć te koszty. Wychowanie potomstwa wydaje się pojęciem mocno abstrakcyjne, patrząc na to przez pryzmat ekonomiczny.

W pomiarach PKB występuje też pewien paradoks, ponieważ uwzględniana jest produkcja wyrobów szkodzących zdrowiu człowieka (np. papierosy czy alkohol), natomiast nie uwzględnia się strat uderzających w środowisko naturalne, które są efektem ubocznym wszelkiej światowej produkcji.

PKB nie uwzględnia wartości, która dla ludzi jest czymś szczególnie ważnym, a mianowicie czasu wolnego czy też nieocenionej pracy organizacji charytatywnych i wolontariuszy. Warto też mieć na względzie to, że do PKB nie wlicza się wartości poszczególnych usług, które tworzą wartość dodaną dla gospodarki, natomiast wlicza się produkcję tzw. antydóbr, np. wydatków na administrację publiczną czy dojazd do pracy.

Zalet i wad PKB jest dużo więcej, natomiast wyżej wymienione argumenty są najczęściej wymieniane we wszelkich dyskusjach na temat efektywności pomiarów gospodarki tym wskaźnikiem.

Niemniej, bardzo ważnym czynnikiem wpływającym na PKB jest także pojęcie długu publicznego. Mówiąc skrótowo, ma on znaczący wpływ na wielkość PKB danego państwa. Według K. Rogoff i C. Reinhart, dług publiczny staje się zagrożeniem dla państwa, gdy przekracza 90% PKB³. Z powyższego wynika, iż wysoki poziom zadłużenia państwa prowadzi do spowolnienia gospodarki narodowej, a tym samym do spadku PKB.

Problem długu publicznego w kontekście PKB bada Justyna Siwińska-Gorzelak, która w swojej książce, poprzez liczne badania empiryczne oraz szczegółową

2 M. Drozdowicz-Bieć, *Szara strefa w PKB, czyli liczenie niepoliczalnego*, „Obserwator Finansowy” 10.09.2013, <https://www.obserwatorfinansowy.pl/bez-kategorii/rotator/szara-strefa-w-pkb-czyli-liczenie-niepoliczalnego/> (dostęp: 15.12.2019), par. 16–17.

3 C. M. Reinhart, K. Rogoff, *Growth in a time of debt*, „American Economic Review: Papers & Proceedings” 2010, t. 100, nr 2, s. 577.

analizę, dowodzi, w jakim stopniu dług publiczny oddziałuje na wskaźnik PKB państwa w krótko- i długookresowej perspektywie⁴. Dlatego warto mieć na uwadze, że działania polityków mają niebagatelne znaczenie w kontekście PKB.

Wiadomo od bardzo dawna, iż PKB nie jest idealnym miernikiem. Wynika to w dużej mierze z globalizacji i szybkiego postępu technologicznego na świecie, za którym wskaźnik ten nie nadąża. Warto dodać, że miernik PKB został dopracowany dopiero po II wojnie światowej i spełniał ówczesne standardy. W dzisiejszych czasach także jest bardzo dobrym narzędziem w kontekście pomiaru szybkości rozwoju gospodarek na świecie, jednakże przestaje już być adekwatnym miernikiem w stosunku do coraz to nowszych usług, które są raz po raz wprowadzane w wielu państwach, oraz innowacji oraz nowych technologii, wymagających bardziej zaawansowanych pomiarów.

W miarę upływu czasu i coraz większej ilości negatywnych opinii punktujących istotne braki miernika PKB zaczęto wprowadzać inne wskaźniki, które miały być alternatywą dla PKB. Do dziś obowiązują m.in. „wskaźnik dobrego życia” czy „wskaźnik kapitału ludzkiego”. Bez zbędnego zagłębiania się w ich strukturę trzeba zauważyć, że miały one za zadanie zbadać i wskazać te elementy, których PKB nie obejmuje⁵.

Podsumowanie

Reasumując powyższe rozważania, można śmiało stwierdzić, iż wskaźnik PKB nie jest wiarygodny w pełnym tego słowa znaczeniu, ponieważ nie obejmuje swym zakresem wszystkich elementów, które składają się na szeroko pojęty „dobrobyt państwa”, aczkolwiek spełnia swoją podstawową rolę, czyli pomiar rozwoju gospodarek państwowych na świecie. Warto nadmienić, iż ukształtował się on w takiej formie po II wojnie światowej i to, że obecnie spełnia swoje podstawowe zadanie, trzeba uznać za jego dużą zaletę. Tak samo jak przedsiębiorstwa muszą robić przegląd swoich zysków i strat, tak również każde państwo musi dokonywać swego „audytu” i szacunków swoich zasobów i możliwości, aby rozwijać się we właściwym tempie, dlatego PKB jest w tej kwestii dobrym narzędziem. Mimo że powyższy wskaźnik ma swoje słabości, posiada jednak zdecydowanie więcej zalet, dlatego wciąż ceni się go w dzisiejszym świecie, nie został wyparty przez inne wskaźniki i z pewnością nadal będzie odgrywał znaczącą rolę w badaniach. Jak podkreśla znakomita ekonomistka Diana Coyle, „pomimo wszystkich swoich wad PKB, wciąż jest jasnym światłem prześwitującym przez [...] mgłę”⁶. Rozwiązaniem tutaj nie powinno być szukanie coraz to nowszych

4 J. Siwińska-Gorzelał, *Dług publiczny a wzrost gospodarczy*, Warszawa 2015, s. 105–150.

5 Ł. Żołądek, *Nie tylko PKB. Alternatywne wskaźniki rozwoju*, „Infos” 2019, nr 12(265), s. 3.

6 D. Coyle, *PKB. Krótka, lecz emocjonująca historia*, Warszawa 2018, s. 121.

mierników, tylko dopracowanie miernika PKB, ponieważ ma on solidną bazę, na której trzeba się opierać i wyjść od niej z nowymi ideami dostosowanymi do ery cyfrowej i nowoczesnych technologii.

Bibliografia

- Coyle D., *PKB. Krótka, lecz emocjonująca historia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2018.
- Drozdowicz-Bieć M., *Szara strefa w PKB, czyli liczenie niepoliczalnego*, „Obserwator Finansowy” 10.09.2013, <https://www.obserwatorfinansowy.pl/bez-kategorii/rotator/szara-strefa-w-pkb-czyli-liczenie-niepoliczalnego/> (dostęp: 15.12.2019).
- Reinhart M. C., Rogoff K., *Growth in a time of debt*, „American Economic Review: Papers & Proceedings” 2010, t. 100, nr 2, s. 573–578.
- Siwińska-Gorzelać J., *Dług publiczny a wzrost gospodarczy*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2015.
- Szaleniec M., *Pierwszy nowoczesny ekonomista (II)*, „NBP Portal” 1.10.2014, https://www.nbpportal.pl/wiedza/artykuly/historia-mysli-ekonomicznej/historia_ekonomii_8 (dostęp: 15.12.2019).
- Żołądek Ł., *Nie tylko PKB. Alternatywne wskaźniki rozwoju*, „Infos” 2019, nr 12(265), s. 1–4.

Abstrakt

PKB jest pojęciem obligatoryjnym w dziedzinie ekonomii i stało się przedmiotem rozważań wielu uczonych. Powyższy tekst ma pomóc ocenić wiarygodność wskaźnika PKB. Dla lepszego zobrazowania w opracowaniu zostały przedstawione metody konstrukcji wskaźnika i sposoby jego użycia. Z przekroju całego tekstu można wysnuć wniosek, iż wskaźnik PKB jest zjawiskiem pozytywnym, ale wymaga aktualizacji. Powyższa praca pomoże zrozumieć zjawisko PKB i jego oryginalność.

Słowa kluczowe: wskaźnik PKB, produkt krajowy brutto, ekonomia, gospodarka, państwo